

РЕАЛІЗАЦІЯ ОКРЕМИХ ПОЛОЖЕНЬ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ

Валерій Вікторович СЕРГІЄНКО,

професор, проректор з наукової роботи ТОВ

«Харківський університет»

<https://orcid.org/0000-0002-0961-9550>

Одними із основних і найважливіших завдань будь-якої демократичної держави є дотримання, захист та реалізація прав людини.

Так, відповідно до ст. 3 Конституції України, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Гідність людини її права та свободи є недоторканими. Поважати людину та захищати її – обов'язок усієї державної влади. Отже, Конституція України як основний закон країни визнає недоторканні та невідчужувані права людини як основу будь-якої людської спільноти. Захист та зміцнення прав людини відіграють особливу роль у внутрішніх, та зовнішніх політичних та міжнародних відносинах, адже найчастіше систематичні порушення прав людини є першим кроком, що веде до конфліктів та криз. Україна ратифікувала важливі конвенції та протоколи зокрема: Європейську Конвенцію з прав людини (1950 р); Конвенція про захист прав людини і основоположних та основних свобод [3] (ETS No. 5), пакт про громадянські права, пакт про соціальні права, конвенція про боротьбу з расизмом, Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації [4], конвенція про права жінок, Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок [5], конвенція проти катувань, Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання [6], Конвенція про права дитини [7], Конвенція про права осіб з інвалідністю про права інвалідів [8] та ін.

Як бачимо, в Україні Конституцією та міжнародно-правовими актами чітко визначені основні права та свободи людини, реалізація та захист яких є основним обов'язком держави.

Але, аналізуючи низку прийнятих законів, окремих їх положень (які повинні були відповідати конституційним нормам) можна дійти висновку що держава практично відійшла від виконання своїх обов'язків щодо забезпечення реалізації прав та свобод людини. Так, аналізуючи окремі положення законів України «Про освіту», «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення», «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» та ін. можливо дійти висновку, що окремі прийняті норми прямо суперечать положенням Конституції України.

Велике занепокоєння викликає той факт, що Верховна Рада разом із виконавчою владою все частіше вдаються до внесення змін до Конституції України, не отримавши згоду народу. Таким чином відбувається фіктивне

створення відомості відповідності прийнятих нормативно-правових актів конституційним нормам. Прикладом такої фікції може бути порівняння положення ст. 53 Конституції, прийнятої 1996 року із змінами, які були внесені та діють на даний час. Так аналізуючи положення зазначеної статі в редакції 1996 року, можливо дійти висновку що освіта в Україні має бути виключно на безоплатній основі. Внесені зміни фактично узаконили положення Законів України «Про освіту»[2] та «Про вищу освіту» щодо отримання освіти на платній основі у зв'язку з чим держава кожен рік зменшує обсяг кількості місць з безоплатної форми навчання у вищих навчальних закладах. Як наслідок, враховуючи низький рівень забезпеченості сільських шкіл кваліфікованими викладачами та технічними засобами, держава фактично позбавляє можливості вступу випускників цих шкіл до вищих навчальних закладів на безоплатну форму навчання у зв'язку з низьким рівнем складання ЗНО.

Враховуючи положення ст.3 Конституції, держава відповідає перед людиною за свою діяльність та зобов'язана спрямовувати свою діяльність на підвищення соціальних стандартів що підвищить рівень реалізації прав і свобод громадян. З аналізу судової практики щодо притягнення до відповідальності за скоєні правопорушення за ст. 185 КК України, більшість притягнених до відповідальності пояснюють свої дії низьким рівнем соціального забезпечення. Адже ст. 46 Конституції прямо вказує, що громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом.

Таким чином, відповідно до положень цієї статті держава має приймати закони які спрямовані на соціальний захист населення, але аналізуючи нормативні акти (які були прийняти останнім часом) можна дійти висновку, що вони направлені на вирішення питань формування бюджету країни. Зокрема постійно підвищуються податки для юридичних осіб (в зв'язку з чим у роботодавця немає можливості підвищити зарплату), для фізичних осіб введений податок на майно (причому не враховано соціальний статус особи та рік придбання цього майна). Отже зв'язку з збільшенням податкового навантаження, низьким рівнем доходів та соціальною не захищеністю більшість населення України знаходиться за межами бідності. Найбільш незахищеними верствами населення є пенсіонери, багатодітні родини, інваліди. Останнім часом до незахищених верств населення приєдналась молодь яка фактично позбавлена можливості працевлаштуватися, та утримувати свою родину. Так, після закінчення навчання вони вимушені виїжджати закордон у пошуках роботи, як наслідок це приводить до зменшення працюючого населення країни що прямо впливає на формування бюджету та позабюджетних фондів та примушує державу збільшувати та вводити додаткові податки.

Введення та збільшення податків як наслідок приводить до збільшення тіньової економіки, розвитку корупції, збільшення інфляції, банкрутств підприємств та збільшення безробіття. Всі ці явища істотно впливають на соціальне становище людини. Так останнім часом збільшились борги по виплаті заробітної плати та затримується виплата пенсій. А відтак, підвищення рівня життя людини не відбувається, а навпаки спостерігається поступове його погіршення.

З інформації що розміщується державними службовцями ми чуємо що рівень соціального захисту населення збільшується та спостерігається зростання доходу населення. Так у своїх виступах президент України та міністр соціальної політики неодноразово визначали що в Україні зростають пенсії, зарплати та інші соціальні виплати. На нашу думку, перш ніж робити такі заяви треба провести моніторинг наявності зростання купівельної спроможності у населення та відповідності співвідношення зростання пенсій, зарплат зростанню цін на товари першої необхідності та житлово-комунальні послуги.

Постійне зростання цін на товари першої необхідності та житлово-комунальні послуги ставлять на межу виживання пенсіонерів та незаможні родини. Так, з аналізу Закону України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії», який встановлює прожитковий мінімум є незрозумілим звідкіля людина має взяти кошти не тільки для виживання але і виконання своїх зобов'язань по відношенню до постачальників (виконавців) житлово-комунальних послуг. Відповідно до закону Прожитковий мінімум це вартісна величина достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я набору продуктів харчування, а також мінімального набору непродовольчих товарів та мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості. Отже, стає не зрозумілим як людина може задовольнити ці потреби з прожитковим мінімумом якій держава встановила на 2021 рік.

Основні демографічні та соціальні групи населення	Прожитковий мінімум на одну особу з розрахунку на місяць		
	з 1 січня	з 31 липня	з 1 грудня
Загальний показник:	2189 грн	2294 грн	2393 грн
діти до 6-ти років	1921 грн	2013 грн	2100 грн
діти від 6 до 18 років	2395 грн	2510 грн	2618 грн
працездатні особи	2270 грн	2379 грн	2481 грн
особи, які втратили працездатність	1769 грн	1854 грн	1934 грн

Таблиця 1. Прожитковий мінімум на одну особу з розрахунку на місяць у 2021 році

Розглядаючи показники прожиткового мінімуму постає питання яким чином він розраховувався и що включено до його показників розрахунку. За розрахунками незалежних від держави установ, інститутів станом на сьогодні реальний прожитковий мінімум в Україні майже в двічі вище законодавчо встановленого. При чому, де які державні службовці визнають це, але наполягають на неможливість його доведення до реального у зв'язку з тим що до прожиткового мінімуму прив'язано понад 180 різних видів виплат які необхідно буде переглядати, а це велике навантаження на бюджет. Відтоді постає питання чому у ст. 1 Конституції визначено що Україна є соціальною державою коли підвищення соціальних стандартів відходять на останню позицію. Про це свідчить останні зміни в законодавстві про охорону здоров'я.

Відповідно до ст. 49 Конституції України кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. Охорона здоров'я забез-

печується державним фінансуванням відповідних соціально-економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм. Як бачимо конституція чітко встановлює що медична допомога має надаватися виключно за рахунок державного фінансування, але не виключає можливості наявності приватних медичних закладів в яких надається платні медичні послуги. На сьогодні прийнявши цілу низку змін до законодавства про охорону здоров'я держава фактично перевела медицину на платну основу.

Так, відповідно до Закону України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» держава забезпечує повне фінансування лише первинної медичної допомоги. Вторинна, третинна допомога надається відповідно до розроблених і затверджених пакетів медичних послуг та фінансуються державою лише частково.

Але, незважаючи на наявність затверджених тарифів на надання вторинної та третинної допомоги фінансування медичних закладів відбувається з затриманням сплати за фактично надані послуги що позбавляє можливості своєчасної закупівлі необхідних ліків, які повинні мати медичні заклади. Тому, при наданні вторинної, третинної допомоги людина не тільки має сплатити свою частку за наданий пакет послуг (тому що держава здійснює часткове фінансування пакету послуг), але і придбати за власні кошти ліки необхідні для надання медичних послуг. Отже, держава фактично не забезпечує виконання Конституційної норми про охорону здоров'я та переклала тягар по забезпеченню фінансування наданих медичних послуг на людину.

Особливе непокоєння щодо надання медичної допомоги викликає реформа що передбачила закриття медичних закладів у селищах. Так у зв'язку з об'єднанням селищ (та закриттям селищних медичних закладів) відстань від районних центрів у яких розташовані медичні заклади іноді дорівнює 50-60 кілометрів, що ставить під загрозу життя людини у зв'язку з неможливістю своєчасного надання невідкладної медичної допомоги хворому. А в разі наявності фельдшера, (який обслуговує 4-5 селищ) теж постає проблема своєчасного прибуття до хворого, це пов'язано не тільки з віддаленістю одного селища від другого, але і з відсутністю транспорту у фельдшера.

Таким чином, можливо дійти висновку, що медична реформа у селищах фактично не мала підґрунтя та негативно вплинула на життя мешканців селищ. Особливо це відчули мешканці похилого віку які лишились на самоті та єдиним джерелом доходу є мізерна пенсія. Певну загрозу здоров'ю мешканцям селищ складає відсутність розвитку інфраструктури селищ у зв'язку з чим більшість населення не має постійного місця роботи, джерела доходу, що надає можливість купувати ліки та сплачувати медичні послуги.

Отже, з вище зазначеного можна дійти висновку:

- реформи що відбуваються в країні здійснюються спонтанно та не мають підґрунтя, що суттєво впливає на реалізацію прав та свобод людини.
- більшість реформ починаються з порушення норм Конституції України, до якої в подальшому вносяться зміни Верховною Радою з метою підлаштування конституційних норм до Законів які були прийняті з порушенням Конституції.
- реформа освіти, медицини, соціальної сфери що здійснює держава, негативно впливають на населення особливо на слабо захищені верстви.

- реформи здійснюються без наявності кінцевої програми яка мала би довести до населення що воно отримає в разі реалізації програми реформи.

З метою реалізації закріплених в Конституції України основних прав та свобод людини в Україні, на нашу думку треба позбавити права Верховної Ради вносити зміни до Конституції без попереднього схвалення на Всеукраїнському референдумі. Причому результати схвалення референдумом є обов'язковими та не мають носити рекомендаційний характер. Через місцеві та всеукраїнські референдуми буде відбуватися безпосередня реалізація права громадян України на участь в управлінні країною.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (станом на 01.06.2021).
2. Закони України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII в редакції на 21.11.2021
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
4. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_105#Text.
5. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text.
6. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/95_085#Text.
7. Конвенція про права дитини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.
8. Конвенція про права осіб з інвалідністю. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text.